

Βιζυηνός Γεώργιος

Το αμάρτημα της μητρός μου

Άλλην αδελφήν δεν είχομεν παρά μόνον την Αννιώ. Ήτον η χαϊδεμμένη της μικράς ημών οικογενείας και την ηγαπώμεν όλοι. Αλλ' απ' όλους περισσότερον την ηγάπα η μήτηρ μας. Εις την τράπεζαν την εκάθιζε πάντοτε πλησίον της και από ό,τι είχομεν έδιδε τον καλλίτερον εις εκείνην. Και ενώ ημάς μας ενέδυσε χρησιμοποιούσα τα φορέματα του μακαρίτου πατρός μας, διά την Αννιώ ηγόραζε συνήθως νέα.

Ως και εις τα γράμματα δεν την εβίαζεν. Αν ήθελεν, επήγαιεν εις το σχολείον, αν δεν ήθελεν, έμενεν εις την οικίαν. Πράγμα το οποίον εις ημάς διά κανένα λόγον δεν θα επετρέπετο.

Εξαιρέσεις τοιαύται έπρεπε, φυσικώ τω λόγω, να γεννήσουν ζηλοτυπίας βλαβεράς μεταξύ παιδιών, μάλιστα μικρών, όπως ήμεθα και εγώ και οι άλλοι δύο μου αδελφοί, καθ' ην εποχήν συνέβαινον ταύτα.

Αλλ' ημείς εγνωρίζαμεν, ότι η ενδόμυχος της μητρός ημών στοργή διετέλει αδέκαστος και ίση προς όλα της τα τέκνα. Ήμεθα βέβαιοι, ότι αι εξαιρέσεις εκείναι δεν ήσαν παρά μόνον εξωτερικαί εκδηλώσεις φειστικωτέρας τινός ευνοίας προς το μόνον του οίκου μας κοράσιον. Και όχι μόνον ανειχόμεθα τας προς αυτήν περιποιήσεις αγογγύστως, αλλά και συνετελούμεν προς αύξησιν αυτών, όσον ηδυνάμεθα.

Διότι η Αννιώ, εκτός ότι ήτον η μόνη μας αδελφή, ήτο κατά δυστυχίαν ανέκαθεν καχεκτική και φιλάσθενος. Ακόμη και αυτός ο

υστερότοκος του οίκου, ο οποίος, ως κοιλιάρφανος, εδικαιούτο να καρπούται πλέον παντός άλλου τας μητρικής θωπείας, παρεχόμενα δικαιώματά του εις την αδελφήν τόσω μάλλον ασμένως, καθόσον η Αννιώ ούτε φιλόπρωτος ούτε υπεροπτική εγένετο διά τούτο.

Απ' εναντίας ήτο πολύ προσηνής προς ημάς και μας ηγάπα όλους μετά περιπαθείας. Και -πράγμα περίεργον- η προς ημάς τρυφερότης του κορασίου, αντί να ελαττούται προϊούσης της ασθενείας του, απεναντίας ηύξανεν.

Ενθυμούμαι τους μαύρους και μεγάλους αυτής οφθαλμούς, και τα καμαρωτά και σμιγμένα της οφρύδια, τα οποία εφαινοντο τόσω μάλλον μελανότερα, όσω ωχρότερον εγένετο το πρόσωπόν της. Πρόσωπον εκ φύσεως ρεμβώδες και μελαγχολικόν, επί του οποίου τότε μόνον επεχύνετο γλυκεία τις ιλαρότης, όταν μας έβλεπεν όλους συνηγμένους πλησίον της.

Συνήθως εφύλαττεν υπό το προσκεφάλαιόν της τους καρπούς, ους αι γειτόνισσαι τη έφερον ως αρρωστικόν, και τους εμοίραζεν εις ημάς, επανελθόντας εκ του σχολείου. Αλλά το έκαμνε πάντοτε κρυφά. Διότι η μήτηρ μας εθύμωνε, και δεν έστεργε να καταβροχθίζωμεν ημείς ό,τι επεθύμει να είχε γευθή καν η ασθενής της κόρη.

Εν τούτοις η ασθένεια της Αννιώς ολονέν εδεινούτο και ολονέν περισσότερον συνεκεντρούντο περί αυτήν της μητρός μας αι φροντίδες.

Αφ' ότου απέθανεν ο πατήρ μας, δεν είχεν εξέλθει της οικίας. Διότι εχήρευσε πολύ νέα και εντρέπετο να κάμη χρήσιν της ελευθερίας, ήτις, και εν αυτή τη Τουρκία, ιδιάζει εις πάσαν πολύτεκνον μητέρα. Αλλ' αφ' ης ημέρας έπεσεν η Αννιώ σπουδαίως εις το στρώμα, έβαλε την εντροπήν κατά μέρος.

Κάποιος είχεν άλλοτε παρομοίαν ασθένειαν -έτρεχε να τον ερωτήσει, πώς εθεραπεύθη. - Κάπου μία γραία κρύπτει βότανα θαυμασίας ιατρικής δυνάμεως, - έσπευδε να τα εξαγοράση. - Κάποθεν ήλθε ξένος τις, παράδοξος το εξωτερικόν, ή φημιζόμενος διά τας γνώσεις του, - δεν εδίσταζε να επικαλεσθή την αντίληψίν του: Οι διαβασμένοι, κατά τους λαούς, είναι παντογνώσται. Και υπό το πρόσχημα πτωχού οδοιπόρου κρύπτονται ενίοτε μυστηριώδη όντα, πλήρη υπερφυσικών δυνάμεων.

Ο χονδρός της συνοικίας κουρεύς, αυτός μας επεσκέπτετο αυτόκλητος και δικαιωματικώς. Έτον ο μόνος επίσημος ιατρός εν τη περιφερεία μας.

Άμα τον έβλεπον εγώ έπρεπε να τρέχω εις τον μπακάλην. Διότι ποτέ δεν επλησίαζε την ασθενή, πριν ή καταπίη τουλάχιστον πενήντα δράμια ρακής.

- Είμαι γέρος, μωρή, έλεγε προς την ανυπόμονον μητέρα, είμαι γέρος, και αν δεν το τσούξω κομμάτι, δεν βλέπουν καλά τα μάτια μου.

Και φαίνεται, ότι δεν εψεύδετο. Διότι όσω περισσότερον έπινε, τόσο ευκολώτερον ηδύνατο να διακρίνη ποία είναι η παχυτέρα της αυλής μας όρνιθα, διά να την λάβη απερχόμενος.

Η μήτηρ μου, αν και έπαυσε πλέον να μεταχειρίζεται τα ιατρικά του, εν τούτοις τον επλήρωνε τακτικά και αγογγύστως. Τούτο μεν, διά να μη τον δυσαρεστήση, τούτο δε, διότι πολύ συχνά διισχυρίζετο παρηγορών αυτήν, ότι η πορεία της ασθενείας είναι καλή, και ακριβώς τοιαύτη, οποίαν εδικαιούτο να την περιμένη η επιστήμη από τας συνταγάς του.

Το τελευταίον τούτο ήτο δυστυχώς λίαν αληθές. Η κατάσταση της Αννιώς έβαινε αργά μεν και απαρατηρήτως, αλλ' ολονέν επί τα χείρω. Και η παράτασις αύτη της αορίστου καχεξίας έκαμνε την μητέρα μας άλλην εξ άλλης.

Πάσα νόσος, άγνωστος εις τον λαόν, διά να θεωρηθή ως φυσικόν πάθος, πρέπει, ή να υποχωρήση εις τας στοιχειώδεις ιατρικάς του τόπου γνώσεις, ή να επιφέρη εντός ολίγου τον θάνατον. Ευθύς ως παραταθή και χρονίση, αποδίδεται εις υπερφυσικάς αιτίας, και χαρακτηρίζεται ως εξωτικόν.

Ο ασθενής εκάθησεν εις άσχημον τόπον. Επέρασε νύκτα τον ποταμόν, καθ' ην στιγμήν αι Νηρηίδες ετέλουν αόρατοι τα όργιά των. Εδιασκέλισε μαύρον γάτον, ο οποίος ήτο κυρίως ο έξω από εδώ μεταμορφωμένος.

Η μήτηρ μου ήτο μάλλον ευλαβής παρά δεισιδαίμων. Κατ' αρχάς απετροπιάζετο τας τοιαύτας διαγνώσεις, και ηρνείτο να εφαρμόση τας προτεινομένας γοητείας, φοβουμένη μη αμαρτήση. Άλλως τε ο ιερεύς ανέγνωσεν ήδη επί της ασθενούς τους εξορκισμούς του κακού, διά παν ενδεχόμενον. Αλλά μετ' ολίγον μετέβαλε γνώμην.

Η κατάσταση της ασθενούς εδεινούτο. Η μητρική στοργή ενίκησε τον φόβον της αμαρτίας. Η θρησκεία έπρεπε να συμβιβασθή με την δεισιδαιμονίαν.

Πλησίον εις τον σταυρόν, επί του στήθους της Αννιώς, εκρέμασεν εν χαμαλί, με μυστηριώδεις αραβικάς λέξεις.

Τα αγιάσματα διεδέχθησαν αι γοητεΐαι, και μετά τα ευχολόγια των ιερέων ήλθον τα σαλαβάτια των μαγισσών.

Αλλ' όλα παρήρχοντο εις μάτην.

Το παιδίον χειροτέρευεν αδιακόπως, και η μήτηρ μας εγένετο ολονέν αγνώριστος. Ενόμιζες, ότι ελησμόνησε πως είχε και άλλα τέκνα.

Ποίος μας έτρεφε, ποίος μας έπλυνε, ποίος μας εμβάλωνεν ημάς τα αγόρια, ούτε ήθελε καν να το γνωρίζη.

Μία Σοφηδιώτισσα γραία, προ πολλών ήδη ετών παρισιτούσα εν τω οίκω μας, εφρόντιζε περί ημών, εφ' όσον τη το επέτρεπεν η μαθουσάλειος αυτής ηλικία.

Την μητέρα μας δεν την εβλέπομεν ενίοτε ολοκλήρους ημέρας.

Πότε επήγαινε να δέση μίαν λωρίδα από το φόρεμα της Αννιώς επί θαυματουργού τινος τόπου, με την ελπίδα, ότι θα δεθή και το κακόν μακράν της πασχούσης, πότε μετέβαινεν εις τας πλησιοχώρους εκκλησίας, των οποίων κατά τύχην ετελείτο η μνήμη, κομίζουσα λαμπάδα κιτρίνου κηρού, χυμένην ιδίοις αυτής χερσί, και ίσην ακριβώς προς της ασθενούς το ανάστημα. Πλην όλα, όλα ταύτα απέβαινον ανωφελή. Η ασθένεια της πτωχής μας αδελφής ήτον ανίατος.

Όταν εξηντλήθησαν πλέον όλα τα μέσα, και όλα τα ιατρικά εδοκιμάσθησαν, τότε προσήλθομεν εις το έσχατον καταφύγιον εις παρομοίας περιστάσεις.

Η μήτηρ μου εσήκωσε το μαραμένον κοράσιον εις την αγκάλην της και το έφερεν εις την εκκλησίαν. Εγώ και ο μεγαλύτερός μου αδελφός εφορτώθημεν τα στρώματα και ηκολουθήσαμεν κατόπιν. Και εκεί, επί των καθύγρων και ψυχρών πλακών, προ της εικόνας της Παναγίας, εστρώσαμεν και επλαγιάσαμεν το γλυκύτερον αντικείμενον των μεριμνών μας, την μίαν και μόνην μας αδελφήν!

Όλος ο κόσμος το έλεγεν ότι είχεν εξωτικόν. Η μήτηρ μου δεν αμφέβαλλε πλέον περί τούτου, και αυτή η πάσχουσα ήρχισε να το εννοή.

Έπρεπε λοιπόν να μείνη σαράντα ημερονύκτια εντός της εκκλησίας, προ του αγίου βήματος, ενώπιον της Μητρός του Σωτήρος, εμπειπιστευμένη εις μόνον το έλεος και τους οικτιρμούς αυτών, ίνα σωθή από το σατανικόν πάθος, το οποίον εμφωλεύσαν ήλεθε τόσον αμειλίκτως το τρυφερόν της ζωής αυτής δένδρον.

Σαράντα ημερονύκτια. Διότι μέχρι τοσούτου ειμπορεί να αντισταθή η τρομερά ισχυρογνωμοσύνη των δαιμονίων εις τον αόρατον πόλεμον μεταξύ αυτών και της Θείας χάριτος.

Μετά την διορίαν ταύτην το κακόν ηττάται και υποχωρεί κατησχυμένον. Και δεν λείπουσι διηγήσεις, καθ' ας οι πάσχοντες αισθάνονται εν τω οργανισμώ των τους τρομερούς σφαδασμούς της τελευταίας μάχης, και βλέπουσι τον εχθρόν αυτών φεύγοντα εν παραδόξω σχήματι, προ πάντων, καθ' ην στιγμήν διαβαίνουσι τα Άγια, ή εκφωνείται το «Μετά φόβου».

Ευτυχείς αυτοί, εάν έχωσι τότε αρκετάς δυνάμεις ν' ανθέξωσιν εις τους κλονισμούς του αγώνος. Οι αδύνατοι συντρίβονται υπό το μέγεθος του εν αυτοίς τελουμένου θαύματος. Αλλά δεν μετανοούσι διά τούτο. Διότι αν χάνουν την ζωήν, τουλάχιστον κερδαίνουν το πολυτιμότερον. Σώζουν την ψυχήν των.

Ουχ ήττον τοιαύτη τις ενδεχομένη περίπτωσις ενέβαλλεν εις μεγίστας ανησυχίας την μητέρα ημών, ήτις, μόλις ετοποθετήσαμεν την Αννιώ, και ήρχισε να την ερωτά περίφροντις πώς αισθάνεται τον εαυτόν της.

Η ιερότης του τόπου, η θέα των εικόνων, η ευωδία του θυμιάματος επέδρασαν, φαίνεται, ευνοϊκώς επί του μεγαγχολικού

της πνεύματος. Διότι, ευθύς μετά τας πρώτας στιγμάς, εζωήρευσε και ήρχισε να αστείζεται με ημάς.

- Ποίον από τους δύο θέλεις να παίζετε μαζί; την ηρώτησε τρυφερώς η μήτηρ μου - τον Χρηστάκη, ή το Γιωργί;

Η ασθενής έρριψε προς την λαλούσαν πλάγιον αλλ' εκφραστικόν βλέμμα, και, ως εάν επέπληττεν αυτήν διά την προς ημάς αδιαφορίαν, τη απήντησεν, αργά και μετρημένα·

- Ποίον από τους δύο θέλω; Κανένα δεν θέλω χωρίς τον άλλο. Τα θέλω όλα τα αδέρφια μου, όσα και αν έχω.

Η μήτηρ μου συνεστάλη και εσιώπησεν.

Μετ' ολίγον έφερε και τον ολόμικρον αδελφόν μας εις την εκκλησίαν, αλλά μόνον διά την πρώτην εκείνην ημέραν.

Το εσπέρας απέπεμψε τους άλλους δύο, και εκράτησεν μόνον εμέ πλησίον της.

Ενθυμούμαι ακόμη οποίαν εντύπωσιν έκαμεν επί της παιδικής μου φαντασίας η πρώτη εν τη εκκλησία διανυκτέρευσις.

Το αμυδρόν φως των έμπροσθεν του εικονοστασίου λύχνων, μόλις εξαρκούν να φωτίζη αυτό και τας προ αυτού βαθμίδας, καθίστα το περί ημάς σκότος έτι υποπτότερον και φοβερώτερον, παρά εάν ήμεθα όλως διόλου εις τα σκοτεινά.

Οσάκις το φλογίδιον μιας κανδύλας έτρεμε, μοι εφάινετο, πως ο Άγιος επί της απέναντι εικόνας ήρχιζε να ζωντανεύη, και εσάλευε, προσπαθών ν' αποσπαθή από τας σανίδας, και καταβή επί του εδάφους, με τα φαρδυά και κόκκινά του φορέματα, με τον στέφανον περί την κεφαλήν, και με τους ατενείς οφθαλμούς επί του ωχρού και απαθούς προσώπου του.

Οσάκις πάλιν ο ψυχρός άνεμος εσύριζε διά των υψηλών παραθύρων, σείων θορυβωδώς τας μικράς αυτών υέλους, ενόμιζον, ότι οι περί την εκκλησίαν νεκροί ανερριχώντο τους τοίχους και προσεπάθουν να εισδύσωσιν εις αυτήν. Και τρέμων εκ φρίκης, έβλεπον ενίοτε αντικρύ μου ένα σκελετόν, όστις ήπλωνε να θερμάνη τας ασάρκους του χείρας επί του μαγκαλίου, το οποίον έκαιε προ ημών.

Και όμως δεν ετόλμων να δηλώσω ουδέ την παραμικροτέραν ανησυχίαν. Διότι ηγάπων την αδελφήν μου, και εθεώρουν μεγάλην προτίμησιν να είμαι διαρκώς πλησίον της και πλησίον της μητρός μου, ήτις χωρίς άλλο θα με απέστειλεν εις τον οίκον, ευθύς ως ήθελεν υποπτευθή ότι φοβούμαι.

Υπέφερον λοιπόν και κατά τας επομένας νύκτας τας φρικιάσεις εκείνας μετά αναγκαστικής στωικότητος και εξετέλουν προθύμως τα καθήκοντά μου, προσπαθών να καταστή όσον το δυνατόν αρεστότερος.

Ήναπτον πυρ, έφερον νερόν και εσκούπιζα την εκκλησίαν, όταν ήτο καθημερινή. Τας εορτάς και Κυριακάς, κατά τον όρθρον, εχειραγώγουν την αδελφήν μου, να σταθή κάτω από το ευαγγέλιον, το οποίον ανεγίνωσκεν ο λειτουργός από της Ωραίας Πύλης. Κατά την λειτουργίαν, ήπλωνα χαμαί το χράμι, επί του οποίου έπιπτεν η ασθενής πρόμυτα, διά να περάσουν τα Άγια από επάνω της. Κατά δε την απόλυσιν, έφερον το προσκέφαλόν της ενώπιον της αριστεράς του Ιερού θύρας, διά να γονατίζη επ' αυτού, ως που να ξεφορέση ο παππάς επάνω της και να της σταυρώση το πρόσωπον με την Λόγχην, ψιθυρίζων το «Σταυρωθέντος σου Χριστέ, ανηρέθη η τυραννίς, επατήθη η δύναμις του Εχθρού, κτλ».

Και εις όλα ταύτα με παρηκολούθει η πτωχή μου αδελφή με την ωχράν και μελαγχολικήν της όσιν, με το αργόν και αβέβαιον βήμα

της, ελκύουσα τον οίκτον των εκκλησιαζομένων και προκαλούσα τας ευχάς αυτών υπέρ αναρρώσεώς της· αναρρώσεως, ήτις δυστυχώς ήργει να επέλθη.

Απ' εναντίας, η υγρασία, το ψύχος, το ασύνηθες και, μα το ναι, φρικαλέον των εν τω ναύ διανυκτερεύσεων δεν ήργησαν να επιδράσουν βλαβερώς επί της ασθενούς, της οποίας η κατάσταση ήρχησε να εμπνέη τώρα τους εσχάτους φόβους.

Η μήτηρ μου το ηννόησε, και ήρχησε, και εν αυτή τη εκκλησία, να δεικνύη θλιβεράν αδιαφορίαν προς παν ό,τι δεν ήτο αυτή η ασθενής. Δεν ήνοιγε τα χείλη της προς ουδένα πλέον, ει μη προς την Αννιώ και προς τους αγίους, οσάκις επροσηύχετο.

Μίαν ημέραν την επλησίασα απαρατήρητος, ενώ έκλαιε γονυπετής προ της εικόνας του Σωτήρος.

- Πάρε μου όποιο θέλεις, έλεγε, και άφησέ μου το κορίτσι. Το βλέπω πως είναι για να γένη. Ενθυμήθηκες την αμαρτίαν μου και εβάλθηκες να μου πάρης το παιδί, για να με τιμωρήσης. Ευχαριστώ σε, Κύριε!

Μετά τινας στιγμάς βαθείας σιγής, καθ' ην τα δάκρυσ της ηκούοντο στάζοντα επί των πλακών ανεστέναξεν εκ βάθους καρδίας, εδίστασεν ολίγον, και έπειτα επρόσθεσεν·

- Σου έφερα δύο παιδιά μου στα πόδια σου... χάρισέ μου το κορίτσι!

Όταν ήκουσα τας λέξεις ταύτας, παγερά φρικίασις διέτρεξε τα νεύρα μου και ήρχησαν τα αυτία μου να βοΐζουν. Δεν ηδυνήθην ν' ακούσω περιπλέον. Καθ' ην δε στιγμήν είδον, ότι η μήτηρ μου, καταβληθείσα υπό φοβεράς αγωνίας, έπιπτεν αδρανής επί των μαρμάρων, εγώ αντί να δράμω προς βοήθειάν της, επωφελήθην την ευκαιρίαν να φύγω εκ της εκκλησίας, τρέχων ως έξαλλος και

εκβάλλων κραυγάς, ως εάν ηπείλει να με συλλάβη ορατός αυτός ο Θάνατος.

Οι οδόντες μου συνεκρούοντο υπό του τρόμου, και εγώ έτρεχον, και ακόμη έτρεχον. Και χωρίς να το εννοήσω, ευρέθην έξαφνα μακράν, πολύ μακράν της εκκλησίας. Τότε εστάθην να πάρω την αναπνοήν μου, κ' ετόλμησα να γυρίσω να ιδώ οπίσω μου. Κανείς δεν μ' εκυνήγει.

Ήρχησα λοιπόν να συνέρχωμαι ολίγον κατ' ολίγον, και ήρχησα να συλλογίζωμαι.

Ανεκάλεσα εις την μνήμην μου όλας τας προς την μητέρα τρυφερότητας και θωπείας μου. Προσεπάθησα να ενθυμηθώ μήπως της έπταισα ποτέ, μήπως την αδίκησα, αλλά δεν ηδυνήθην. Απεναντίας εύρισκον, ότι αφ' ότου εγεννήθη αυτή η αδελφή μας, εγώ, όχι μόνον δεν ηγαπήθην, όπως θα το επεθύμουν, αλλά τούτ' αυτό παρηγκωνιζόμενη ολονέν περισσότερο. Ενθυμήθην τότε, και μοι εφάνη ότι εννόησα, διατί ο πατήρ μου εσυνείθιζε να με ονομάζη το αδικημένον του. Και με επήρε το παράπονον και ήρχησα να κλαίω. Ω! είπον, η μητέρα μου δεν με αγαπά και δεν με θέλει! Ποτέ, ποτέ πλέον δεν πηγαίνω εις την εκκλησίαν! Και διηυθύνθην προς την οικίαν μας, περίλυπος και απηλπισμένος.

Η μήτηρ μου δεν ήργησε να με ακολουθήση μετά της ασθενούς. Επειδή ο ιερεύς, όστις, ταραχθείς υπό των κραυγών μου, εμβήκεν εις την εκκλησίαν, όταν είδε την ασθενή, συνεβούλευσε την μητέρα μου να την μετακομίση.

- Ο Θεός είναι μεγάλος, θυγατέρα, τη είπε, και η χάρις του φθάνεις εις όλη την οικουμένη. Αν είναι για να γιάνη το παιδί σου, θα το γιάνη και στο σπίτι σου.

Δυστυχής η μήτηρ ήτις τον ήκουσε! Διότι αυτοί είναι οι τυπικοί λόγοι με τους οποίους οι ιερείς αποπέμπουσι συνήθως τους ετοιμοθάνατους, διά να μη εκπνεύσουν εν τη εκκλησία και βεβηλωθή η ιερότης του τόπου.

Όταν επανείδον την μητέρα μου, ήτον υπέρ ποτε θλιβερά. Αλλά προς εμέ ιδίως εφέρθη με πολλήν γλυκύτητα και προσήνειαν. Με έλαβεν εις την αγκάλην της, μ' εθώπευσε και μ' εφίλησε τρυφερά και επανειλημμένως. Ενόμιζες ότι προσεπάθει να μ' εξιλεώση.

Εν τούτοις εγώ την νύκτα εκείνην ούτε να φάγω ειμπόρεσα, ούτε να κοιμηθώ. Εκοιτόμην εις το στρώμα με καμμομένους οφθαλμούς, αλλ' έτεινον τα ώτα προσεκτικά προς πάσαν κίνησιν της μητρός μου, η οποία, όπως πάντοτε, ηγρύπνει παρά το προσκεφάλαιον της ασθενούς.

Θα ήτον ίσως μεσάνυκτα όταν ήρχησε να πηγαινοέρχηται εις το δωμάτιον. Ενόμιζον ότι έστρωνε να κοιμηθή, αλλ' ηπατώμην. Διότι μετ' ολίγον εκάθησε και ήρχησε να μοιρολογή χαμηλοφώνως.

Ήτο το μοιρολόγι του πατρός μας. Πριν ασθενήση η Αννιώ, το έψαλλε πολύ συχνά, αλλ' αφ' ότου ασθένησε, το ήκουον διά πρώτην φοράν.

Το μοιρολόγιον τούτο εσύνθεσεν επί τω θανάτω του πατρός μου, κατά παραγγελίαν αυτής, ηλιοκαής ρακένδυτος Γύφτος, γνωστός εις τα περίχωρά μας διά την δεξιότητα εις το στιχουργείν αυτοσχεδίως.

Μοι φαίνεται, ότι βλέπω ακόμη την μαύρην και λιγδεράν κόμην, τους μικρούς και φλογερούς οφθαλμούς και τ' ανοιχτά και τριχωμένα στήθη του.

Εκάθητο ένδοθεν της αυλείου ημών θύρας, περιστοιχισμένος υπό των χαλκών αγγείων, όσα εσύναζε διά να γανώση. Και, με την κεφαλήν κεκλιμένην επί του ώμου, συνώδευε τον πένθιμον αυτού σκοπόν με τους κλαυθμηρούς ήχους της τριχόρδου του λύρας.

Προ αυτού η μήτηρ μου ορθία εβάσταζε την Αννιώ εις την αγκάλην της και ήκουε προσεκτική και δακρύουσα.

Εγώ την εκράτουν σφιγκτά από του φορέματος και έκρυπτον το πρόσωπόν μου εις τας πτυχάς αυτού, διότι όσον γλυκείς ήσαν οι ήχοι εκείνοι, τόσον φοβερά μοι εφαινετο η μορφή του αγρίου των ψάλτου.

Όταν η μήτηρ μου έμαθε το θλιβερόν αυτής μάθημα, έλυσεν από το άκρον της καλύπτρας της και έδωκεν εις τον Αθίγγανον δύο ρουμπιέδες. - Τότε είχομεν ακόμη αρκετούς. - Έπειτα παρέθηκεν εις αυτόν άρτον και οίνον και ό,τι προσφάγιον ευρέθη πρόχειρον. Ενώ δε εκείνος έτρωγε κάτω, η μήτηρ μου εις το ανώγι επανελάμβανε το ελεγείον κατ' ιδίαν διά να το στερεώσει εις την μνήμην της. Και φαίνεται ότι το εύρε πολύ ωραίον. Διότι καθ' ην στιγμήν ο Κατσιβελος ανεχώρει, έδραμε κατόπιν του και τω εχάρισεν εν από τα σαλιβάρια του πατρός μου.

- Θεός σχωρέσοι τον άνδρα σου, νύφη! εφώνησεν έκθαμβος ο ραψωδός, και φορτωθείς τα χάλκινά του σκεύη εξήλθε της αυλής μας.

Αυτό λοιπόν το ελεγείον εμοιρολόγει κατ' εκείνην την νύκτα η μήτηρ μου.

Εγώ ήκουον, και άφηνα τα δάκρυά μου να ρέωσι σιγαλά, αλλά δεν ετόλμων να κινηθώ. Αίφνης ησθάνθην ευωδίαν θυμιάματος!

- Ω! είπον, απέθανε το καυμένο το Αννιώ μας! - Και ετινάχθην από το στρώμα μου.

Τότε ευρέθην ενώπιον παραδόξου σκηνής.

Η ασθενής ανέπνεε βαρέως, όπως πάντοτε. Πλησίον αυτής ήτο τοποθετημένη ανδρική ενδυμασία, καθ' ην τάξιν φορείται. Δεξιόθεν σκαμνίον σκεπασμένον με μαύρον ύφασμα, επί του οποίου υπήρχε σκεύος πλήρες ύδατος και εκατέρωθεν δύο λαμπάδες αναμμέναι. Η μήτηρ μου γονυπετής εθυμιάζε τ' αντικείμενα ταύτα προσέχουσα επί της επιφανείας του ύδατος.

Φαίνεται ότι εκιτρίνισα από τον φόβον μου. Διότι ως με είδεν, έσπευσε να με καθησυχάση.

- Μη φοβείσαι, παιδάκι μου, με είπε μυστηριωδώς, είναι τα φορέματα του πατρός σου. Έλα, παρακάλεσέ τον και συ να έλθη να γιατρέψη το Αννιώ μας.

Και με έβαλε να γονατίσω πλησίον της.

- Έλα πατέρα - να με πάρης εμένα - για να γιάνη το Αννιώ! - ανεφώνησα εγώ διακοπτόμενος υπό των λυγμών μου. Και έρριψα επί της μητρός μου παραπονετικόν βλέμμα, διά να τη δείξω πως γνωρίζω, ότι παρακαλεί ν' αποθάνω εγώ αντί της αδελφής μου. Δεν ησθανόμην ο ανόητος ότι τοιουτοτρόπως εκορύφωνα την απελπισίαν της! Πιστεύω να μ' εσυγχώρησεν. Ήμην πολύ μικρός τότε, και δεν ηδυνάμην να εννοήσω την καρδίαν της.

Μετά τινας στιγμάς βαθείας σιγής, εθυμιάσεν εκ νέου τα προημών αντικείμενα, και επέστησεν όλην αυτής την προσοχήν επί του ύδατος, το οποίον ευρίσκετο εις το επί του σκαμνίου ευρύχωρον σκεύος.

Αίφνης μικρά χρυσαλίσ, πετάξασα κυκλικώς επ' αυτού, ήγγισε με τα πτερά της, και ετάραξεν ελαφρώς την επιφάνειάν του.

Η μήτηρ έκυψεν ευλαβώς και έκαμε τον σταυρόν της, όπως όταν διαβαίνουν τα Άγια εν τη εκκλησία.

- Κάμε το σταυρό σου, παιδί μου! εψιθύρισε, βαθέως συγκεκινημένη και μη τολμώσα να υψώση τα όμματα.

Εγώ υπήκουσα μηχανικώς.

Όταν η μικρά εκείνη χρυσαλίσ εχάθη εις το βάθος του δωματίου, η μήτηρ μου ανέπνευσεν, εσηκώθη ιλαρά και ευχαριστημένη, και - Επέρασεν η ψυχή του πατέρα σου! - είπε, παρακολουθούσα εισέτι την πτήσιν του χρυσαλιδίου με βλέμματα στοργής και λατρείας. Έπειτα έπιεν από του ύδατος και έδωκε και εις εμέ να πίνω.

Τότε μου ήλθεν εις τον νουν ότι και άλλοτε μας επότιζεν από του αυτού σκεύους, ευθύς ως εξυπνούμεν. Και ενθυμήθην, ότι οσάκις έκαμνε τούτο η μήτηρ μας, ήτο καθ' όλην εκείνην την ημέραν ζωηρά και περιχαρής, ως εάν είχεν απολαύσει μεγάλην τινά πλην μυστικήν ευδαιμονίαν.

Αφού μ' επότισεν εμέ, επλησίασεν εις το στρώμα της Αννιώς με το σκεύος ανά χείρας.

Η ασθενής δεν εκοιμάτο, αλλά δεν ήτο και όλως διόλου έξυπνος. Τα βλέφαρά της ήσαν ημίκλειστα· οι δε οφθαλμοί της, εφ' όσον διεφαίνοντο, εξέπεμπον παράδοξον τινά λάμψιν διά μέσου των πυκνών και μελανών αυτών βλεφαρίδων.

Η μήτηρ μου ανεσήκωσε το ισχνόν του κορασίου σώμα μετά προσοχής· και ενώ διά της μιας χειρός υπεστήριζε τα νώτα του, διά της άλλης προσέφερε το σκεύος εις τα μαραμένα του χείλη.

- Έλα, αγάπη μου, της είπε. Πιε απ' αυτό το νερό, να γιάνης. - Η ασθενής δεν ήνοιξε τους οφθαλμούς, αλλά φαίνεται, ότι ήκουσε

την φωνήν και εννόησε τας λέξεις. Γλυκύ και συμπαθητικόν μειδίωμα διέστειλε τα χείλη της. Έπειτα ερρόφησεν ολίγας σταγόνας από του ύδατος εκείνου, το οποίον έμελλε τω όντι να την ιατρεύση. Διότι μόλις το εκατάπιε και ήνοιξε τους οφθαλμούς και προσεπάθησε ν' αναπνεύση. Ελαφρός στεναγμός διέφυγε τα χείλη της, και επανέπεσε βαρεία επί της ωλένης της μητρός μου.

Το καϋμένο μας το Αννιώ! εγλύτωσεν από τα βάσανά του!

Πολλοί είχαν κατηγορήσει την μητέρα μου, ότι ενώ αι ξένοι γυναίκες εθρήνουν μεγαλοφώνως επί του νεκρού του πατρός μου, εκείνη μόνη έχυνεν άφθονα, πλην σιγηλά δάκρυα. Η δυστυχής το έκαμνεν εκ φόβου μήπως παρεξηγηθή, μήπως παραβή τα όρια της εις τας νέας ανηκούσης σεμνότητας. Διότι, καθώς είπον, η μήτηρ μας εχήρευσε πολύ νέα.

Όταν απέθανεν η αδελφή μας, δεν ήτο πολύ γεροντοτέρα. Αλλ' ούτε εσκέφθη καν τώρα τι θα ειπή ο κόσμος διά τους σπαραξικαρδίους της θρήνους.

Όλη η γειτονεία εσηκώθη και ήλθε προς παρηγορίαν της. Αλλά το πένθος αυτής ήτο φοβερόν, ήτον απαρηγόρητον.

- Θα χάση τον νουν της - εψιθύριζον οι βλέποντες αυτήν κεκλιμένην και θρηνούσαν μεταξύ των τάφων της αδελφής και του πατρός μας.

- Θα τα αφήση μέσ' στους πέντε δρόμους - έλεγον οι συναντώντες ημάς καθ' οδόν, εγκαταλελειμμένα και απεριποίητα.

Και εχρειάσθη καιρός, εχρειάσθησαν αι νουθεσίαι και επιπλήξεις της εκκλησίας, όπως συνέλθη εις εαυτήν και ενθυμηθή τα επιζώντα τέκνα της, και αναλάβη τα οικιακά της καθήκοντα.

Αλλά τότε παρατήρησε πού μας είχε καταντήσει η μακρά της αδελφής μας ασθένεια.

Η χρηματική μας περιουσία κατηναλώθη εις ιατρούς και ιατρικά. Πολλά χράμια και κηλίμια, έργα των ιδίων αυτής χειρών, τα είχε πωλήσει δι' ασήμαντα ποσά, ή τα είχε δώσει ως αμοιβήν εις τους γόητας και τας μαγίσσας. Άλλα μας τα έκλεψαν αυτοί και οι όμοιοί των, επωφελούμενοι εκ της ανεπιβλεψίας, ήτις επεκράτησεν εν τω οίκω μας. Προς επίμετρον εξηντλήθησαν και αι προμήθειαι των ζωοτροφιών μας και ημείς δεν είχομεν πλέον πόθεν να ζήσωμεν.

Εν τούτοις αυτό, αντί να πτοήσει την μητέρα μας, τη απέδωκεν απεναντίας διπλήν την δραστηριότητα, ην είχε πριν ασθενήσει το Αννιώ.

Εμετρίασεν, ή κυρίως ειπείν, συνεκάλυψε το πένθος της· υπερενίκησε την ατολμίαν της ηλικίας και του φύλου της, και, λαβούσα την δίκησαν ανά χειράς, ήρχισε να ξενοδουλεύη, ως εάν δεν είχε γνωρίσει ποτέ τον άνετον και ανεξάρτητον βίον.

Επί πολύν χρόνον μας διέτρεφε διά του ιδρώτος του προσώπου της. Τα ημερομίσθια ήσαν μικρά και αι ανάγκαι μας μεγάλαι, αλλ' όμως εις κανένα εξ ημών δεν επέτρεψε να την ανακουφίση συνεργαζόμενος.

Σχέδια περί του μέλλοντος ημών εγίνοντο και επεθεωρούντο καθ' εσπέραν παρά την εστίαν. Ο μεγαλείτερός μου αδελφός ώφειλε να μάθη την τέχνην του πατρός μας, διά να λάβη εν τη οικογενεία τον τόπον εκείνου. Εγώ έμελλον ή μάλλον ήθελον να ξενιτευθώ, και ούτω καθεξής. Αλλά προ τούτου έπρεπε να μάθωμεν όλοι τα γράμματά μας, έπρεπε να ξεσχολήσωμεν. Διότι, έλεγεν η μήτηρ μας, άνθρωπος αγράμματος, ζύλον απελέκητον.

Αι οικονομικαί μας δυσχέρειαι εκορυφώθησαν, όταν επήλθεν ανομβρία εις την χώραν και ανέβησαν αι τιμαί των τροφίμων. Αλλ' η μήτηρ, αντί ν' απελπισθή περί της διατροφής ημών αυτών, επηύξησε τον αριθμόν μας δι' ενός ξένου κορασίου, το οποίον μετά μακράς προσπαθείας κατώρθωσε να υιοθετήση.

Το γεγονός τούτο μετέβαλε το μονότονον και αυστηρόν του οικογενειακού ημών βίου, και εισήγαγεν εκ νέου αρκετήν ζωηρότητα.

Ἦδη αυτή η υιοθέτησις εγένετο πανηγυρική. Η μήτηρ μου εφόρεσε διά πρώτην φοράν τα γιορτερά της και μας ωδήγησεν εις την εκκλησίαν καθαρούς και κτενισμένους, ως εάν επρόκειτο να μεταλάβωμεν. Μετά το τέλος της λειτουργίας, εστάθημεν όλοι προ της εικόνας του Χριστού, και αυτού, εν μέσω του περιεστώτος λαού, ενώπιον των φυσικών αυτού γονέων, παρέλαβεν η μήτηρ μου το θετόν αυτής θυγάτριον εκ των χειρών του ιερέως, αφού πρώτον υπεσχέθη εις επήκοον πάντων, ότι θέλει αγαπήσει και αναθρέψει αυτό, ως εάν ήτο σαρξ εκ της σαρκός και οστούν εκ των οστών της.

Η είσοδός του εις τον οίκον μας εγένετο ουχ ήττον επιβλητική και τρόπον τινά εν θριάμβω. Ο πρωτόγερος του χωρίου και η μήτηρ μου προηγήθησαν μετά του κορασίου, έπειτα ηρχόμεθα ημείς. Οι συγγενείς μας και οι συγγενείς της νέας αδελφής μάς ηκολούθησαν μέχρι της αυλείου ημών θύρας. Έξωθεν αυτής ο πρωτόγερος εσήκωσε το κοράσιον υψηλά εις τας χείρας του και το έδειξεν επί τινας στιγμάς εις τους παρισταμένους. Έπειτα ηρώτησε μεγαλοφώνως·

— Ποιος από σας είναι ή εδικός ή συγγενής ή γονιός του παιδιού τούτου περισσότερον από την Δεσποινιώ την Μηχαλιέσσα κι' από τους εδικούς της;

Ο πατήρ του κορασίου ήτον ωχρός και έβλεπε περίλυπος εμπρός του. Η σύζυγός του έκλαιεν ακουμβημένη εις τον ώμόν του. Η μήτηρ μου έτρεμεν εκ του φόβου μήπως ακουσθή καμμία φωνή - Εγώ! - και ματαιώση την ευτυχίαν της. Αλλά κανείς δεν απεκρίθη. Τότε οι γονείς του παιδίου ησπάσθησαν αυτό διά τελευταίαν φοράν και ανεχώρησαν μετά των συγγενών των. Ενώ οι εδικοί μας μετά του πρωτογέρου εισήλθον και εξενίσθησαν παρ' ημίν.

Από της στιγμής ταύτης η μήτηρ μας ήρχισε να επιδαφιλεύη εις την θετήν μας αδελφήν τόσας περιποιήσεις, όσων ίσως δεν ηξιώθημεν ημείς εις την ηλικίαν της και εις καιρούς πολύ ευτυχεστέρους. Ενώ δε μετ' ολίγον χρόνον εγώ μεν επλανώμην νοσταλγών εν τη ξένη, οι δε άλλοι μου αδελφοί εταλαιπωρούντο κακοκοιμώμενοι εις τα εργαστήρια των "μαστόρων", το ξένον κοράσιον εβασίλευεν εις τον οίκον μας, ως εάν ήτον εδικός του.

Οι μικροί των αδελφών μου μισθοί θα εξήρκουν προς ανακούφισιν της μητρός, εφ' ω και τη εδίδοντο. Αλλ' εκείνη, αντί να τους δαπανά προς ανάπαυσίν της, επροίκιζε δι' αυτών την θετήν της θυγατέρα και εξηκολούθει εργαζομένη προς διατροφήν της. Εγώ έλειπον μακράν, πολύ μακράν, και επί πολλά έτη ηγνόουν τι συνέβαινεν εις τον οίκον μας. Πριν δε κατορθώσω να επιστρέψω, το ξένον κοράσιον ηυξήθη, ανετράφη, επροικίσθη και υπανδρεύθη, ως εάν ήτον αληθώς μέλος της οικογενείας μας.

Ο γάμος αυτής, όστις φαίνεται επίτηδες επεσπεύθη, υπήρξεν αληθής χαρά των αδελφών μου. Οι δυστυχείς ανέπνευσαν, απαλλαγέντες από το πρόσθετον φορτίον. Και είχαν δίκαιον. Διότι η κόρη εκείνη, εκτός ότι ποτέ δεν ησθάνθη προς αυτούς αδελφικήν τινά στοργήν, επί τέλους απεδείχθη αχάριστος προς

την γυναίκα, ήτις περιεποιήθη την ζωήν αυτής με τοσαύτην φιλοστοργίαν, όσην ολίγα γνήσια τέκνα εγνώρισαν.

Είχον λόγους λοιπόν οι αδελφοί μου να είναι ευχαριστημένοι και είχον λόγους να πιστεύσουν, ότι και η μήτηρ αρκετά εδιδάχθη εκ του παθήματος εκείνου.

Αλλ' οποία υπήρξεν η έκπληξις των, όταν, ολίγας μετά τους γάμους ημέρας, την είδον να έρχεται εις την οικίαν, σφίγγουσα τρυφερώς εις την αγκάλην της εν δεύτερον κοράσιον, ταύτην την φοράν εν σπαργάνοις!

- Το κακότυχο! ανεφώνει η μήτηρ μου, κύπτουσα συμπαθητικώς επί της μορφής του νηπίου, δεν το έφθανε πως εγεννήθη κοιλιάρφανο, μόν' απέθανε και η μάνα του και το άφηκε μέσ' στη στράτα! Και, ευχαριστημένη τρόπον τινά εκ της ατυχούς ταύτης συμπτώσεως, επεδείκνυε το λάφυρόν της θριαμβευτικώς προς τους ενεούς εκ της εκπλήξεως αδελφούς μου.

Το υικόν σέβας ήτο πολύ, και η αυθεντεία της μητρός μεγάλη, αλλ' οι πτωχοί αδελφοί μου ήσαν τόσον απογοητευμένοι, ώστε δεν εδίστασαν να υποδείξουν ευσχήμως πως εις την μητέρα των, ότι καλόν θα ήτο να παραιτηθή του σκοπού της. Αλλά την εύρον αμετάπειστον. Τότε εδήλωσαν φανερά την δυσαρέσκειάν των και τη ηρνήθησαν την διαχείρισιν του βαλαντίου των. Όλα εις μάτην.

- Μη μου φέρετε τίποτε, έλεγεν η μήτηρ μου, εγώ δουλεύω και το θρέφω, σαν πως έθρεψα και σας. Και όταν έλθη ο Γιωργής μου απ' τη ξενιτειά, θα το προικίση και θα το πανδρέψη. Αμ' τι θαρρείτε! Εμένα το παιδί μου με το υποσχέθηκε. - Εγώ, μάνα, θα σε θρέψω και σένα και το ψυχοπαίδι σου. - Ναι! έτσι με το είπε, που νάχη την ευχή μου!

Ο Γιωργής ήμην εγώ. Και την υπόσχεσιν ταύτην την είχαν δώσει αληθώς, αλλά πολύ προητέρω.

Ήτο καθ' ην εποχήν η μήτηρ μας ειργάζετο διά να θρέψη την πρώτην μας θετήν αδελφήν καθώς και ημάς. Εγώ την συνώδευον κατά τας διακοπάς των μαθημάτων, παίζων παρ' αυτή, ενώ εκείνη έσκαπτεν ή εξεβοτάνιζεν. Μίαν ημέραν διακόψαντες την εργασίαν επεστρέφομεν από τους αγρούς φεύγοντες τον αφόρητον καύσωνα, υφ' ου ολίγον έλειψε να λυποθυμήση η μήτηρ μου. Καθ' οδόν κατελήφθημεν υπό ραγδαιοτάτης βροχής, εξ εκείνων, αίτινες συμβαίνουσι παρ' ημίν συνήθως, μετά προηγηθείσαν υπερβολικήν ζέστην ή λαύραν, καθώς την ονομάζουν οι συντοπίται μου. Δεν ήμεθα πλέον πολύ μακράν του χωρίου, αλλ' έπρεπε να διαβώμεν ένα χείμαρρον, όστις πλημμυρήσας εκατέβαινεν ορμητικώτατος. Η μήτηρ μου ηθέλησε να με σηκώση εις τον ώμον της. Αλλ' εγώ απειποιήθην.

- Είσαι αδύνατη από τη λιποθυμία, τη είπον. Θα με ρίψης μέσ' στον ποταμό.

Και εσήκωσα τα φορέματά μου και εισήλθον δρομαίος εις το ρεύμα, πριν εκείνη προφθάση να με κρατήσει. Είχον εμπιστευθή εις τας δυνάμεις μου πλέον ή ό,τι έπρεπε. Διότι πριν σκεφθώ να υποχωρήσω, τα γόνατά μου ελύγισαν, οι πόδες μου έχασαν το στήριγμά των, και, ανατραπείς, παρεσύρθην υπό του χειμάρρου ως κέλυφος καρύου.

Μία σπαρακτική κραυγή φρίκης είναι παν ό,τι ενθυμούμαι εκ των μετά ταύτα. Ήτον η φωνή της μητρός μου, ήτις ερρίφθη εις τα ρεύματα διά να με σώση.

- Πώς δεν έγεινα αιτία να πνιγή και εκείνη μετ' εμού, είναι θαύμα. Διότι ο χείμαρρος εκείνος έχει κακήν φήμην παρ' ημίν. Και

όταν λέγουν περί τινος «τον επήρε το ποτάμι», εννοούν ότι επνίγη εις αυτόν τούτον τον χείμαρρον.

Και όμως η μήτηρ μου λιγόθυμος καθώς ήτο, κατάκοπος, βεβαρημένη από επαρχιακά φορέματα, ικανά να πνίξουν και τον δεξιώτερον κολυμβητήν, δεν edίστασε να εκθέση την ζωήν αυτής εις κίνδυνον. Επρόκειτο να με σώση, και ας ήμην εκείνο της το τέκνον, το οποίον προσέφερεν άλλοτε εις τον Θεόν ως αντάλλαγμα αντί της θυγατρός της.

Όταν έφθασεν εις τον οίκον και με απέθεσε χαμαί από τον ώμον της, ήμην ακόμη παραζαλισμένος. Διά τούτο, αντί να αιτιαθώ την απρονοησίαν μου διά το συμβάν, απέδωκα αυτό εις τας εργασίας της μητρός μου.

- Μη δουλεύεις πια, μάνα, τη είπον, ενώ εκείνη μ' ενέδυε στεγνά φορέματα.

- Αμ' ποιος θα μας θρέψη, παιδί μου, σαν δεν δουλεύω εγώ; - Ηρώτησεν εκείνη στενάξασα.

- Εγώ, μάνα! εγώ! - τη απήντησα τότε μετά παιδικού στόμφου.

- Και το ψυχοπαίδι μας;

- Κ' εκείνο εγώ!

Η μήτηρ εμειδίασεν ακουσίως, διά την επιβλητικήν στάσιν, ην έλαβον προφέρων την διαβεβαίωσιν ταύτην. Έπειτα διέκοψε την ομιλίαν επειπούσα·

- Αμ' θρέψε δα πρώτα τον εαυτό σου και ύστερα βλέπουμε.

Δεν παρήλθε πολύς καιρός και απηρχόμην εις τα ξένα.

Η μήτηρ βεβαίως ουδ' εσημείωσε καν την υπόσχεσιν εκείνην. Εγώ όμως ενθυμούμην πάντοτε, ότι η αυταπάρνησίς της μοι

εχάρισε διά δευτέραν φοράν την ζωήν, την οποίαν τη ώφειλον. Διά τούτο είχαν την υπόσχεσιν εκείνην επί της καρδίας μου, και όσον μεγάλωνα, τόσω σπουδαιότερον ενόμιζα τον εαυτόν μου υποχρεωμένον προς εκπλήρωσίν της.

- Μη κλαίγης μητέρα, τη είπον αναχωρών. Εγώ πηγαίνω πια να κάμω παράδες. Έννοια σου! Από τώρα και να πάγη θα σε θρέψω και σένα και το παραπαίδι σου. Αλλά, ακούεις; Δεν θέλω πια να δουλεύης!

Δεν ήξευρον ακόμη ότι δεκαετές παιδίον όχι την μητέρα, αλλ' ουδέ τον εαυτόν του δεν δύναται να θρέψη. Και δεν εφантаζόμην, οποίαι φοβεραί περιπέτεια με περιέμενον και πόσας πικρίας έμελλον ακόμη να ποτίσω την μητέρα μου διά της ξενιτείας εκείνης, δι' ης ήλπιζον να την ανακουφίσω.

Επί πολλά έτη όχι μόνον βοήθειαν, αλλ' ουδέ μίαν επιστολήν κατώρθωσα να τη στείλω. Επί πολλά έτη παρεμόνευεν εις τους δρόμους, ερωτώσα τους διαβάτας μη με είδον πουθενά.

Πότε τη έλεγον, ότι εδυστύχησα εν Κωνσταντινουπόλει και ετούρκευσα.

- Να φάνε τη γλώσσα τους που τώβγαλαν! - απεκρίνετο η μήτηρ μου. Αυτός που λένε, δεν μπορεί να ήτον το παιδί μου! - Αλλά μετ' ολίγον εκλείετο περίτρομος εις το εικονοστάσιόν μας, και προσήχευτο διακρυρροούσα προς τον Θεόν, διά να με φωτίση να επανέλθω εις την πίστιν των πατέρων μου.

Πότε τη έλεγον, ότι εναυάγησα εις τας ακτάς της Κύπρου, και επαιτώ ρακένδυτος εις τους δρόμους.

- Φωτιά να τους κάψη, απεκρίνετο εκείνη. Το λεν από τη ζούλια τους. Το παιδί μου θενάκανε κατάστασι και πά' στον Άγιο Τάφο.

Αλλά μετ' ολίγον εξήρχετο εις τους δρόμους, εξετάζουσα τους διαβατικούς επαίτας, και μετέβαινεν όπου ηκούετο κανείς караβοτσακισμένος με την θλιβεράν ελπίδα ν' ανακαλύψη εν αυτώ το ίδιον της τέκνον, με την πρόθεσιν να δώση εις αυτόν τα στερήματά της, όπως τα εύρω εγώ εις τα ξένα από τας χείρας των άλλων.

Και όμως, οσάκις επρόκειτο περί της θετής αυτής θυγατρός, τα ελησμόνει όλα ταύτα και εφοβέριζε τους αδελφούς μου, ότι ελθών εγώ από τα ξένα θα τους εντροπιάσω διά της γενναιότητός μου, και θα προικίσω και θα υπανδρεύσω την κόρην της εν πομπή και παρατάξει.

- Ε; Αμ' τι θαρρείτε! Εμένα το παιδί μου με το υποσχέθηκε! Ας έχη την ευχή μου!

Ευτυχώς αι κακαί εκείναι ειδήσεις δεν ήσαν αληθείς. Και όταν, μετά μακράν απουσίαν, επέστρεψα εις τον οίκον μας, ήμην εις θέσιν να εκπληρώσω την υπόσχεσίν μου, ως προς την μητέρα μου καν, η οποία ήτο τόσο ολιγαρκής. Ως προς το ψυχοπαίδι της όμως δεν μ' εύρε τόσο πρόθυμον, όσον ήλπιζεν. Απ' εναντίας μόλις είχον φθάσει και εξεφράσθην εναντίον της διατηρήσεώς του, προς μεγίστην της μητρός μου έκπληξιν.

Είναι αληθές ότι δεν ήμην κυρίως εναντίος της αδυναμίας της μητρός μου. Την προς τα κοράσια κλίσιν της την εύρισκον σύμφωνον προς τα αισθήματα και τους πόθους μου.

Τίποτε άλλο δεν επεθύμουν περισσότερο, παρά να εύρω επιστρέφων εις τον οίκον μας μίαν αδελφήν, της οποίας η φαιδρά μορφή κ' αι συμπαθητικά φροντίδες να εξορίσουν από της καρδιάς μου την εκ της μονώσεως μελαγχολίαν, και να εξαλείψουν από της μνήμης μου τας κακοπαθείας όσας υπέστην εν τη ξένη. Προς ανταλλαγήν εγώ θα προθυμούμην να τη διηγώμαι τα θαυμάσια

των ξένων χωρών, τας περιπλανήσεις και τα κατορθώματά μου, και θα ήμην πρόθυμος να τη αγοράζω ό,τι αγαπά· να την οδηγώ εις τους χορούς και τας πανηγύρεις· να την προικίσω, και τέλος να χορεύσω εις τους γάμους της.

Αλλά την αδελφήν ταύτην την εφантаζόμενην ωραίαν και συμπαθητικήν, ανεπτυγμένην και έξυπνον, με γράμματα, με χειροτεχνήματα, με όλας εν γένει τας αρετάς όσας είχαν αι κόραι των χωρών, όπου έζων μέχρι τότε. Και αντί τούτων τι εύρον; Ακριβώς το αντίθετον.

Η θετή μου αδελφή ήτον ακόμη μικρά, καχεκτική, κακοσχηματισμένη, κακόγνωμος, και προ πάντων δύσνους, τόσο δύσνους, ώστε ευθύς εξ αρχής μ' ενέπνευσεν αντιπάθειαν.

- Δος το πίσου το Κατερινιώ, έλεγον μίαν ημέραν εις την μητέρα μου. Δος το πίσου, αν μ' αγαπάς. Αυτήν την φοράν σε το λέγω με τα σωστά μου! Εγώ θα σε φέρω μίαν άλλην αδελφήν από την Πόλι. Ένα εύμορφο κορίτσι, ένα έξυπνο, που να στολίση μίαν ημέρα το σπίτι μας.

Έπειτα περιέγραψα με τα ζωηρότερα χρώματα οποίον θα ήτο το ορφανόν, το οποίον έμελλον να της φέρω, και πόσον πολύ θα το ηγάπων.

Όταν ύψωσα τα βλέμματά μου προς αυτήν, είδον μετ' εκπλήξεώς μου, ότι τα δάκρυά της έρρεον σιγαλά και μεγάλα επί των ωχρών αυτής παρειών, ενώ οι ταπεινωμένοι της οφθαλμοί εξέφραζον μίαν απερίγραπτον θλίψιν!

- Ω! είπε μετ' απελπιστικής εκφράσεως. Ενόμισα ότι συ θα αγαπήσης την Κατερινιώ περισσότερον από τους άλλους, αλλά, απατήθηκα! Εκείνοι δεν θέλουν διόλου αδελφήν, και συ θέλεις μίαν άλλην. Και τι φταίγει το φτωχό, σαν έγεινεν όπως το έπλασεν ο

Θεός. Αν είχες μίαν αδελφήν άσχημην και με ολίγον νουν, θα την έβγαζες δι' αυτό στους δρόμους, για να πάρης μίαν άλλην, εύμορφην και γνωστικήν;

- Όχι, μητέρα! Βέβαια όχι! απήντησα εγώ. Μα εκείνη θα ήτο παιδί σου, καθώς και εγώ. Ενώ αυτή δεν σου είναι τίποτε. Μας είναι όλως διόλου ξένη.

- Όχι! ανεφώνησεν η μήτηρ μου μετά λυγμών, όχι! Δεν είναι ξένο το παιδί! Είναι δικό μου! Το επήρα τριών μηνών από πάνω από το λείψανο της μάνας του· και οσάκις έκλαιγε, του έβαζα το βυζί μου στο στόμα του, για να το πλανέσω· και το ετύλιξα μέσ' στα σπάργανά σας, και το εκοίμησα μέσ' στην κούνια σας. Είναι δικό μου το παιδί, και είναι αδελφή σας!

Μετά τας λέξεις ταύτας, τας οποίας επρόφερον ισχυρώς και μετ' επιβλητικού τρόπου, ύψωσε την κεφαλήν αυτής και με παρετήρησεν ασκαρδαμυκτί. Επερίμενε προκλητικώς την απάντησίν μου. Αλλ' εγώ δεν ετόλμησα να προφέρω λέξιν. Τότε εχαμήλωσε πάλιν τους οφθαλμούς και εξηκολούθησε με ασθενή φωνήν και θλιβερόν τόνον.

— Ε! τι να γείνη! Κ' εγώ το ήθελα καλλίτερο, μα - η αμαρτία μου, βλέπεις, δεν εσώθηκεν ακόμη. Και το έκαμεν ο Θεός τέτοιο, διά να δοκιμάση την υπομονή μου, και να με σχωρέση. Ευχαριστώ σε, Κύριε!

Και ταύτα λέγουσα, έθηκε την δεξιάν επί του στήθους, ύψωσε τους οφθαλμούς αυτής πλήρεις δακρύων προς τον ουρανόν, και έμεινεν ούτως επί τινας στιγμάς σιγώσα.

- Κάτι θα έχης στην καρδιά, μητέρα, είπον τότε μετά τινος δειλίας. Μη θυμώνης!

Και λαβών εφίλησα την παγεράν αυτής χείρα προς εξιλέωσιν.

- Ναι! είπεν εκείνη αποφασιστικώς. Έχω κάτι εδώ μέσα βαρύ, πολύ βαρύ, παιδί μου! Ως τώρα το γνωρίζει μόνον ο Θεός και ο πνευματικός μου. Εσύ είσαι διαβασμένος και συντυχαίνεις καμμιά φορά σαν τον ίδιο τον πνευματικό, και καλλίτερα. Σήκω, κλείσε τη θύρα, και κάτσε να σε το 'πω, ίσως με παρηγορήσης ολίγο, ίσως με λυπηθής, και αγαπήσης το Κατερινιώ, σαν νάταν αδελφή σου.

Οι λόγοι ούτοι, και ο τρόπος με τον οποίον τους επρόφερον, ενέβαλον την καρδίαν μου εις μεγάλην ταραχήν. Τι είχε να μ' εμπιστευθή η μήτηρ μου χωριστά από τους αδελφούς μου; Όλας κατά την απουσίαν μου δυστυχίας της μοι τας είχεν αφηγηθή. Όλον τον προτού της βίον τον εγνώριζον ωςάν παραμύθι. Τι ήτο λοιπόν αυτό που μας απέκρυπτε μέχρι τούδε; Που δεν ετόλμησε να φανερώση εις κανένα πλην του Θεού και του πνευματικού της;

Όταν επανήλθον να καθίσω πλησίον της, έτρεμον τα γόνατά μου εξ αορίστου αλλ' ισχυρού τινος φόβου.

Η μήτηρ μου εκρέμασε την κεφαλήν, ως κατάδικος, όστις ίσταται ενώπιον του κριτού του με την συναίσθησιν τρομερού τινος εγκλήματος.

- Το θυμάσαι το Αννιώ μας; με ηρώτησε μετά τινας στιγμάς πληκτικής σιωπής.

- Μάλιστα, μητέρα! Πώς δεν το θυμούμαι! Ήταν η μόνη μας αδελφή, κ' εξεψύχησεν εμπρός στα μάτια μου.

- Ναι! με είπεν, αναστενάξασα βαθέως, αλλά δεν ήτο το μόνον μου κορίτσι! Εσύ είσαι τέσσαρα χρόνια μικρότερος από το Χρηστάκη. Ένα χρόνο κατόπι του έκαμα την πρώτη μου θυγατέρα.

Ήταν τότε κοντά, που επαντρολογιέτο ο Φωτής ο Μυλωνάς. Ο μακαρίτης ο πατέρας σου παράργησε το γάμο τους, ως που ν' αποσαραντήσω εγώ, για να τους στεφανώσουμε μαζί. Ήθελε να με

βγάλη και μένα στον κόσμο, για να χαρώ σαν πανδρευμένη, αφού κορίτσι δεν μ' άφηκεν η γιαγιά σου να χαρώ.

Το πρωί τους στεφανώσαμε, και το βράδυ ήταν οι καλεσμένοι στο σπίτι τους· και επαίζαν τα βιολιά, και έτρωγεν ο κόσμος μέσα στην αυλή, κι' εγύρνα η κανάτα με το κρασί από χέρι σε χέρι. Και έκαμεν ο πατέρας σου κέφι, σαν διασκεδαστικός που ήταν ο μακαρίτης, και μ' έρριψε το μανδύλι του, να σηκωθώ να χορέψουμε. Σαν τον έβλεπα να χορεύη, μου άνοιγεν η καρδιά μου, και σαν νέα που ήμουνε, αγαπούσα κ' εγώ το χορό. Κ' εχορέψαμε λοιπόν· κ' εχόρεψαν και οι άλλοι καταπόδι μας. Μα εμείς εχορέψαμε και καλλίτερα και πολύτερα.

Σαν εκοντέψανε τα μεσάνυχτα, επήρα τον πατέρα σου παράμερα και τον είπα· Άνδρα, εγώ έχω παιδί στην κούνια και δεν μπορώ πια να μείνω. Το παιδί πεινά· εγώ εσπάργωσα. Πώς να το βυζάξω μέσ' στον κόσμο και με το καλό μου το φόρεμα! Μείνε συ, αν θέλης να διασκεδάσης ακόμα. Εγώ θα πάρω το μωρό να πάγω στο σπίτι.

- Ε, καλά, γυναίκα! είπεν ο σχωρεμένος, και μ' επαπάρισε 'πα στον ώμο. Έλα, χόρεψε κι' αυτό το χορό μαζί μου, και ύστερα πηγαίνουμε κ' οι δύο. Το κρασί άρχησε να με χτυπά στο κεφάλι, και αφορμή γυρεύω κι' εγώ να φύγω.

Σαν εξεχορέψαμε κ' εκείνο το χορό, επήραμε τη στράτα.

Ο γαμβρός έστειλε τα παιχνίδια και μας εξεπροβόδησαν ως το μισό το δρόμο. Μα είχαμε ακόμη πολύ ως το σπίτι. Γιατί ο γάμος έγεινε στον Καρσιμαχαλά. Ο δούλος επήγαινε μπροστά με το φανάρι. Ο πατέρας σου εσήκωνε το παιδί, και βαστούσε και μένα από το χέρι.

- Κουράσθης, βλέπω, γυναίκα!

- Ναι, Μιχαλιό. Κουράσθηκα.

- Άιντε βάλ' ακόμα κομμάτι δύναμι, ως που να φθάσουμε στο σπίτι. Θα στρώσω τα στρώματα μοναχός μου. Εμετάνοιωσα που σ' έβαλα κ' εχόρεψες τόσο πολύ.

- Δεν πειράζει, άνδρα, του είπα. Το έκαμα για το χατήρι σου. Αύριο ξεκουράζομαι πάλι.

Έτσι ήρθαμε στο σπίτι. Εγώ εφάσκιωσα κ' εβύζαξα το παιδί, κ' εκείνος έστρωσε. Ο Χρηστάκης εκοιμάτο μαζί με την Βενετιά, που την αφήκα να τον φυλάγη. Σε λίγο επλαγιάσαμε και μεις. Εκεί, μέσα στον ύπνο μου, μ' εφάνηκε πως έκλαψε το παιδί. Το καϊμένο!, είπα, δεν έφαγε σήμερα χορταστικά. Και ακούμβησα στην κούνια του να το βυζάζω. Μα ήμουν πολύ κουρασμένη και δεν μπορούσα να κρατηθώ. Το έβγαλα λοιπόν, και το έβαλα κοντά μου, μέσ' το στρώμα, και του έδωσα τη ρόγα στο στόμα του. Εκεί με ξαναπήρεν ο ύπνος.

Δεν ηξεύρω πόσην ώρα ήθελεν ως το πουρνό. Μα 'σαν έννοιωσα να χαράζη - ας το βάλω, είπα, το παιδί στον τόπο του.

Μα κει που πήγα να το σηκώσω, τι να διω! Το παιδί δεν εσάλευε!

Εξύπνησα τον πατέρα σου· το ξεφασκιώσαμε, το ζεστάναμε, του ετρίψαμε το μυτούδι του, τίποτε! - Ήταν απεθαμένο!

- Το πλάκωσες, γυναίκα, το παιδί μου! - είπεν ο πατέρας σου, και τον επήραν τα δάκρυα. Τότε άρχησα εγώ να κλαίγω στα δυνατά και να ξεφωνίζω. Μα ο πατέρας σου έβαλε το χέρι του στο στόμα μου και - Σους! με είπε. Τι φωνάζεις έτσι, βρε βώδι; - Αυτό με το είπε, Θεός σχωρέσ' τονε. Τρία χρόνια είχαμε πανδρευμένοι, κακό λόγο δεν με είπε. Κ' εκείνη τη στιγμή με το είπε. - Ε; Τι φωνάζεις

έτσι; Θέλεις να ξεσηκώσης τη γειτονιά, να πη ο κόσμος πώς
εμέθυσες κ' επλάκωσες το παιδί σου;

Και είχε δίκη, που ν' αγιάσουν τα χώματα που κοιτάται! Γιατί,
αν το μάθαιναν ο κόσμος, έπρεπε να σχίσω τη γη να έμβω μέσα
από το κακό μου.

Αλλά, τι τα θέλεις! Η αμαρτία είναι αμαρτία. Σαν το εθάψαμε το
παιδί, κ' εγυρίσαμεν από την εκκλησία, τότε άρχισε το θρήνος το
μεγάλο. Τότε πια δεν έκλαιγα κ